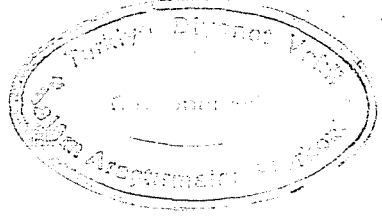

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

I. DİN ŞÛRASI

TEBLİĞ VE MÜZAKERELERİ

(1-5 Kasım 1993)

(II)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	139368-2
Tasnif No	297.004 DİN.Ş

ANKARA - 1995

Musahhipler : Ahmet GÜNAY
Yılmaz TARTAN
Adil YILDIRIM
Ahmet TORUN
Abdil AKTAŞ
Abdullah ŞAHİN
H. İbrahim KARAPINAR
Mehmet GÖKTEPE

95-06-Y-0003-338

ISBN: 975-19-1244-x
975-19-1249-0

© Diyanet İşleri Başkanlığı

Dizgi : Mustafa YEŞİLYÜRT
Arif YEĞİN – Yusuf GÖRGÜNOĞLU

Dizayn : Recep KAYA
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Tel: (0312) 435 52 73 – ANKARA

Baskı : Semih Ofset Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi Ticaret Ltd.Şti.
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 74– İskitler / ANKARA.
Tel: (0312) 341 40 75 (4 Hat) – Fax: (0312) 341 98 98

**İSLÂM'IN BEŞİNCİ RÜKNÜ OLAN HAC VE
SUUDİ ARABİSTAN'IN
HACILARA HİZMETTEKİ ROLÜ**

Dr. Mahmud Muhammed SEFER
Suûdi Arabistan Hac Bakanı

Hac, Müslümanların beynelmilel bir konferansıdır. Bu konferansta hac mevsiminde İslâm dünyasının dörtbir yanından Allah'ın misafirleri, biraraya toplanarak büyük bir sevk ve heyecanla bu ibadeti yerine getirmek için ihlas ve takva ile Allah'a yalvararak rahmet ve mağfîretini dilerler. Müslümanların bu yönelişi, Cenab-ı Allah'ın "**Oraya yol bulabilen insana, Allah için Kâbe'yi haccetmesi gereklidir**". (Bakara Suresi, 97) ayeti kerimesi ile yapılan çağrıya bir davet ve Resul-i Ekrem'in "**Ey insanlar. Allah üzerinize haccetmeyi farz kıldı. Onu yapın**" şeklindeki nidasına bir icabettir. Makbul bir haccın karşılığı, cennetten başka bir şey olamaz. (Kim fisku fücür işlemeden haccederse anasından yeniden doğmuş gibi döner.)

(Kalayın demirin pasını sildiği gibi hac ve umre fakirliği ve günahları siler.)

Zilhicce'nin dokuzuncu gününde Arafat'ta Yüce Allah dünya semasına (rahmetiyle) inerek gökteki meleklerine hitaben şu kullarıma bakın, her uzaklıktan bana gelip azabımı görmedikleri halde rahmetimi diliyorlar, der.

Arafat gününde olduğu kadar ateşten kurtuluş, başka hiçbir günde görülmemiştir.

Bu mübarek günde, Yüce Allah'ın "**Bugün size dininizi kemale erdirdim ve üzerinize nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslâmiyeti beğendim**" (Maide sûresi 3) diye buyurduğu ayet-i kerimesi nazil oldu.

Hacda, doğudan ve batıdan gelen müslümanların birbirleriyle tanışma fırsatı bulunmaktadır. Birbirleriyle tanışıp dayanışmaları gerçekleşmekte ve iman kardeşliği yaşanmaktadır. Zengin, fakir, Arap, Acem, siyah, beyaz farkı sözkonusu değildir. Üstünlük sadece takva iledir.

Ayrıca, biz hacda insanî ilişkiler kurallarını tanımaktayız. Sabrı, uysallığı meşakketlere göğüs germeyi, başkasına eziyet vermekten kaçınmayı ve Cenab-ı Allah'ın "**Hac, bilinen aylardadır. O aylarda hacca giren kimse bilmelidir ki, hacda kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur...**" (Bakara Suresi 197) ayeti kerimesiyle işaret buyurduğu hacca aykırı olan davranışlardan uzak durmayı öğrenmekteyiz.

Hacda dinî vecibeleri yerine getirirken ve ihramla başlayıp veda haccı ile bu farizanın çeşitli vazifesini ifa ederken aynı zamanda hayatının düzenli geçmesi için de çok şey öğrenmekteyiz.

Haccın yararları ve adabından sözetmek zevklidir, şüphesiz. Ancak ciltler dolusu yazı yazmayı gerektirir. Bu konuda insan için en kıvanç verici yönü, insanın bu kutsal farızayı ifa ederken iman ve İslâmını tamamlamış olduğunu hissetmesidir. Yüce Hac farızasında vücut bulan birlik, eşitlik, dayanışma ve gerçek kardeşlik tam anlamı ile meydana gelmektedir.

Yakın bir zamana kadar hac yolculuğu büyük tehlikeler ve güçlüklerle dolu idi. Hacı, yola çıkarken, bir daha dönmeyecekmiş gibi akraba ve dostlarıyla vedalaşır. Allah'ın lütfu ile ülkesine salimen döndüğü zaman bu dönüşünü kutlamak gayesiyle sevinç toplantıları düzenlenirdi.

Yüce Allah, bu kutsal beldeye, müslüman ve inanan bir hükümdar ihsan etti. Bu hükümdar, mütevaffa Kral Abdulaziz bin Abdurrahman Al Suuddur. (Allah, topraklarını cennet eylesin) Kral Abdulaziz, müslümanların düsturu olan Kur'an-ı Kerim ve hidayet meş'alesi Muhammed Mustafa (S.A.V)'ın sünnetinden müteşekkil olan Allah'ın dinini ve hükmünü ikame etmiştir. Daha sonra, Allah'ın yardımı ile Kral, kutsal topraklar ve geniş ülke topraklarımızı her tarafında güven ve huzuru sağlama başarısını göstermiştir. Hacı kendisi için en başta gelen görev sayan Abdulaziz, Allah'ın kendisine ihsan ettiği serveti hac projelerine cömertçe harcamış, Allah'ın misafirlerine (hacılara) güven sağlamış, kendilerine yollarını kolaylaştırmıştır. Bunun üzerine, hacca gelenlerin sayısı her yıl biraz daha artmıştır. Aynı minval üzere babalarının yolunu izleyen Al-Suud Ailesi de hacdan maddi bir çıkar beklemeden bu alanda gösterdikleri gayretlerin karşılığında sadece Allah'tan sevab dilemişlerdir.

Allah'ın lütfu ve Suud makamlarının güç birliğiyle müslümanlar her yıl hac ibadetini büyük güven ve kolaylıkla eda eder olmuşlardır.

Suudi Arabistan'ın hacıların hizmetine yönelik gayreti, sınırsız bir şekildedir. Özellikle lider kadroları ve bahusus, hacıların hac ibadetlerini daha rahat ve güvenle sağlamalarını temin etmek amacıyla hacca ve projelerine büyük ilgisini gösteren Hadimu'l-Haremeyn Kral Fahd Bin Abdulaziz'in gayreti her türlü takdirin üstündedir. Zira, Kral Fahd, hacıların ibadetlerini ifa ederken karşılaşılabilecekleri zorlukları veya engelleri bertaraf etmede Suudi Arabistan'ın bütün imkanlarını seferber etmektedir.

Bu gayretlerin en önemlilerini gözden geçirecek olursak, bunları aşağıdaki başlıklar altında açıklamamız gerekir.

1. İki Kutsal Kentin Geliştirilmesi.

Müslüman, her hac mevsiminde haccetmek ve Resul-i Ekrem'in mescidini ziyaret etmek için kutsal topraklarımıza gelmeyi itiyad etmiştir.

Hicri 1414 yılı hac mevsiminde, hacılar, Mekke-i Mükerrermede, Medine-i Münevverede, Meşâirde ve Mikat mahallerindeki mescitlerde tamamlanmış büyük projeleri görecektir. Aynı zamanda hacı, bu yıl Mekke ve Medine'de daha fazla yol, daha fazla köprü, tünel ve altyapı müşahede edecektir. Hadimü'l-Haremeyn Kral Fahd'ın talimatı ile, her iki Harem-i Şerife ilaveler yanında hacıların Harem-i Şerif ve Mescid-i Nebeviye ulaşımını kolaylaştıracak yol, köprü ve tünel projeleri tevali etmektedir.

Her iki Harem-i Şerifte yapılan genişlemenin belirtisi geçen hac mevsiminde gö-

rülmeye başlanmıştır. Yeni genişleme ile birlikte, Harem-i Şerifin mesahası 735 bin kişinin namaz kılacakları şekilde 361 bin metrekareye ulaşmıştır. Bu ilavede, sıcaklığa mukavim mermerler döşenmiş, yerler, gölgelikler, tuvaletler ve diğer hizmet üniteleri de yer almaktadır.

Kral Fahd, namaz kılan, hac ve umre yapanlar için daha rahat bir ortamı sağlama düşüncesinden hareketle, Harem-i Şerifin, Safa ile Merve arasındaki havanın serinletilmesini sağlamıştır.

Bu da Harem-i Şerife 3,5 kilometre mesafedeki Kuday mevkiinde 40 bin ton gücünde bir istasyondan sağlanmıştır. Bu sayede hacılara daha rahat ve huzurlu bir ibadet ortamı temin edilmiştir. Hacıların Mekke dahilindeki ulaşımının kolaylaştırılması ve harem bölgesine rahatlıkla ulaşmalarını sağlamak amacıyla yol, köprü ve tünellerden oluşan geniş bir ulaşım şebekesi gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede sert kayalıkların delinmesi ile meydana gelen tünel sayısı 19'dur. Bunların uzunluğu 14.608 metredir.

Medine-i Münevvere ve Mescid-i Nebeviye'ye gelince:

Suudi döneminde Mescid-i Nebevi'de yapılan ilk genişleme, rahmetli Kral Abdulaziz zamanında gerçekleştirilmiştir. Hicri 1374 yılı Rebiulevvel ayında, Mescid-i Nebeviye'nin genişletilmesinin temel atma töreni yapılmıştır.

Daha sonra Suudi Krallarının Mescid-i Nebeviyenin inşa ve genişletilmesine ilişkin ilgileri devam etmiştir.

Kral Faysal zamanında Harem-i Şerifin batı cephesinde bir genişletme projesi gerçekleştirilmiş. Bu projede haremın ana binasına dokunulmamıştır. Gölgelekler şeklinde inşa ettirilen bu projenin alanı 35.000 metrekaredir. Haremın iç kısmı kadar insanın namaz kılabilceği kapasitedir.

Kral Halit döneminde Harem-i Şerif üçüncü kez genişletilmiştir. Mescid-i Nebeviyenin dışında, namaz için daha fazla yer temin etme amacıyla gerçekleştirilen bu üçüncü projenin alanı, 43.000 metrekaredir.

Hadimül-Haremeyn'in Genişletilmesi:

Son yıllarda Medine'yi ziyarete gelen hacı sayısında görülen artış üzerine, Hadimül-Haremeyn, Mescid-i Nebeviye'nin genişletilmesini emretmiş ve bizzat kendisi proje üzerinde durarak yürütülmesine nezaret etmiştir.

Bu proje, 82.000 metrekare genişliğindeki binanın Mescid-i Nebeviye'ye ilavesini sağlamıştır. Bu yeni inşa, eski Mescid-i Nebeviyeyi kuzeyden, doğudan ve batıdan kuşatmakta ve kendisiyle birleşmektedir.

Bu durumda Mescid-i Nebeviye'nin yeni ilave bina ile birlikteki ana zemin alanı Harem-i Şerifin hali hazır binası dahil 165.500 metrekaredir.

Harem-i Şerifin yeni genişletilen ana zemin katı 167.000 kişiyi (namaz kılan) içine alacaktır. Ayrıca, yeni alanın üstünden istifade edilecektir. Bu da 67.000 metrekaredir ki, 90.000 kişiyi alacaktır. Böylece toplam 165.500 metrekare alana sahip olan hali hazırdaki Mescid-i Nebeviye, 257.000 kişiyi içine alabilecektir.

Bu proje, 532.000 metrekare alanı olan ve Mescid-i Nebeviye'yi çevreleyen top-

lam alanlardan 135.000 metrekaresi namaz için tahsis edilecektir ki bu da 250.000 kişiyi içine alacaktır.

Böylece Mescid-i Nebeviye, yeni ilaveden sonra normal olarak yarım milyon civarında insanı içine almaktadır. Hac mevsiminin en kalabalık günleri ile, Ramazan ayında ise bir milyon insanı içine almaktadır.

2. Hac'da Hizmet Üniteleri:

Suudi Arabistan Hükümeti, Merhum Kral Abdulaziz'in ülke birliğini sağladığı günden beri İlayı Kelimetullah uğruna ülkede gayret sarfetmekte, hacıların rahatı için gecesini gündüzüne katıp seferber olmaktadır. Bizzat hacıların işleriyle ilgilenmek ve hac yolları temin etmek en önemli uğraşı olmuştur. Bu anlayış, kendisinden sonra gelen oğulları için de bir temel çizgi olmuştur.

Allah tarafından hacca gelenlere hizmet etmekle ve aramızda buldukları süre içinde çıkarlarını korumakla şerefliendirilen Suudi Arabistan, elinden gelen gayreti gösterirken karşılık olarak sadece Cenab-ı Allah'ın rızasını kazanmayı ve sevabına nail olmayı dilemektedir. Bu noktadan hareketle ve Hadimü'l-Haremeyn Kral Fahd Bin Abdulaziz ve Veliahdının direktifleri doğrultusunda hacıların rahatlık ve güven içinde hac etmelerini sağlamak üzere Suudi Arabistan Hükümeti, tüm imkânları kullanmaya çalışmaktadır.

Bu maksatla, hacılara güçlük çıkartan engellerin kaldırılması yolunda, bir çok önemli projenin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bu projelerden biri de Harem-i Şerif çevresini genişletmektir. Bu maksatla elân ulusal şirketler kurulmuş ve faaliyetlere başlanmıştır.

Medine'de harem çevresinin genişletilmesi projesini gerçekleştirmek için Tiybe Şirketi kurulduğu gibi Ümmul Kura'da da (Mekke) Mekke Şirketi kurulmuştur. Bu şirket kısa süre önce, Harem-i Şerifin güneyinde, hacılara müsait meskenler ve çarşılar kurmak maksadıyla büyük bir projeyi gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu projelerden amaç, mümkün merteye daha fazla hacı, umreci ve ziyaretçi kapsamak ve her iki haremde gerçekleştirilen yenilik ve imarın güzelliğini tekemmül ettirmektir. Ayrıca, Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere ve Meşâire hizmet edecek modern yollar şebekesi tesis edilerek Suudi Arabistan'daki diğer yollarla ve komşu ülkelerden gelen yollarla bağlantısı sağlanmıştır. Bunlarla da, hüccac'ın ülkeye girişinden itibaren Mekke, Medine ve ibadet yerlerine daha rahat ulaşım yapmaları temin edilmiştir. Medeniyet eserleri olarak inşa ettirilen bu modern yollar şebekesi, köprüler ve tüneller, kalkınma yolunda diğer medeniyet hareketleri ile paralellik göstermenin hatta daha üstün bir görüntü sergilemenin bir delili niteliğindedir. Kutsal topraklara ve Allah'ın misafirlerine hizmet verme alanında yapılan işlerin başında bunlar yer almaktadır. Mina'da da dağ başlarını düzeltme, yollar açma ve servisleri mümkün olan ölçüde geliştirme projeleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Mina'da, Müzdelife ve Cemerat arasında yayalar için bir yol projesi gerçekleştirilerek; bu yaya yolunun Mekke'de ve Harem'e bağlantısı sağlanmıştır. Bu aynı zamanda yayaların yeni bir yolla mezbahadan cemarata ulaşımını sağlamayı amaçlamaktadır.

Mina'yı geliştirme projesi içerisinde yer alan bu kısım, gerçekleştirilmiş en önemli bölümü oluşturmaktadır. Zira, bununla, cematlarla Harem arasındaki mesafeyi eskiye kıyasla yarı yarıya azaltmıştır ki, aynı zamanda bu, yayaları vasıta yollarından ayırmakta bir yandan yayalar için daha güvenli bir yürüme imkanı sağlarken, öte yandan trafik seyrini de kolaylaştırmaktadır. Ayrıca 2.000.000 metre küp büyüklüğünde su depoları tesis edilerek hacılar için sadece Mina bölgesinde değil, Mekke-i Mükerreme ve Meşâir bölgelerinin tüm su ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.

Bu maksatla, bu depolar için iki yer seçilmiştir. Birincisi denizden 420 m. yüksekliğinde Muaysimde inşa ettirilen ve 1.000.000 metre küp kapasiteli su deposudur ki, Mina ve Mekke'nin alçak kısımlarının pompalamaya ihtiyaç olmadan su ihtiyacının karşılanması sağlanmaktadır. İkincisi, Şerai bölgesinde denizden 444 m. yüksekliğinde 600.000 metre küp kapasiteli depodur ki, bununla da, herhangi bir pompalamaya ihtiyaç olmadan Arafat, Müzdelife ve Mekke'nin dağlık bölgesinin su ihtiyacı karşılanmaktadır. Ayrıca, Hadimü'l-Haremeyn, Mekke'nin su ihtiyacına katkıda bulunacak ve Mekke'ye elektrik sağlayacak 40 milyon galon su ve 325 bin kilovat gücünde Al-Şâbiye su istasyonunun açılışını yapmıştır. Mekke'ye daha fazla su sağlamak için de yeni bir su tahliye istasyonunun kurulması çalışmaları başlatılmıştır.

Bütün bunları düşündüğümüz zaman, Hadimü'l-Haremeyn'in hac projelerine verdiği önemi ve hükümetinin bu hizmetleri büyük bir dirayetle en yüksek düzeyde yürürebildiğini göreceğiz. Beytullah'ı görme şansına eren her müslümanın bu hizmetleri takdir etmesini ümit etmekteyiz.

Ayrıca, kurban etlerinin değerlendirilmesi amacı ile 150 milyon riyalle gerçekleştirilen "Örnek Al-Muaysım Mezbahası"nın kuruluşu tüm İslâm dünyası için yararlı olmuştur. Zira, bu sayede yeryüzündeki müslüman fakirlere kurban etlerinin tevzi edilmesi sağlanmaktadır. Dünyadaki fakir müslümanların yararına işletilen bu projeye, Hadimü'l-Haremeyn büyük ilgi atfetmektedir.

3. Hac Bakanlığı:

Hac ve hacıları ilgilendiren tüm konulara bakmak için kurulan Hac Bakanlığı'nın çalışmalarından söz ederken önce bu bakanlığın hacıların uğradığı veya geldiği, şehirlerde kurduğu merkezleri belirtmek gerek. Bu maksatla, Bakanlık, bu yerlerde hacılara hizmet merkezleri kurmuştur. Ayrıca, Kayıp merkezleri tesis etmiştir. Kayıplar için kurduğu merkezleri her türlü sağlık ve sosyal gereçlerle teçiz etmiştir.

Hac Bakanlığı, ibadet yerlerini belirlemek için Mekke-i Mükerreme, Medine-i Münevvere ve Arafat'ta Meşâir sınırlarını tesbit etmiştir. Bakanlığın yürütmekte olduğu programlardan sürdürmesini devam ettirdiği projelerden birkaçı aşağıda gösterilmiştir.

Bilgisayar programını uygulamaya koymuştur. Hac işlerini yürütmek ve hacıların geliş-gidişlerini takip etmek üzere kapalı devre televizyon dairesini kurmuştur. Mekke, Medine ve kutsal Meşâir bölgesindeki hac hizmet merkezlerini geliştirmektedir.

Hac Bakanlığı ayrıca aşağıdaki işleri yürütmektedir.

1. Arapça, İngilizce ve Fransızca dilleriyle hac talimatı hazırlayıp, hacılara verilen hizmetler konusunda herkesin bilgi sahibi olması ve gerekli kolaylığı sağlaması

dileğiyle, Suudi Arabistan'ın Arap ve İslâm ülkelerindeki temsilciliklerine ve bu ülkelerin Suudi Arabistan'daki temsilciliklerine göndermektedir.

2. Mutavvıflık Müessesesi düzenlemesi ile ilgili çıkarılan kraliyet emrinin yayınlanmasından itibaren bu Bakanlık, kendi tecrübesinin ışığı altında bu müesseselerin devletçe hacılara verilen hizmetlerdeki gelişmelere ayak uydurabilmesi için onları iyileştirmeye özen göstermektedir.

3. Bakanlık, verilen hizmetlerde diğer ilgili kuruluşlarla koordine sağlamaktadır.

4. Mekke ve Medine'deki hacı karşılama ve dağıtım merkezlerini yetmiş ve eğitim görmüş elemanlarla takviye ederek ve bu merkezlere gerekli imkânları sağlamaktadır.

5. Hacıların nakledilmesi işlemlerini sıkı biçimde kontrol etmektedir. Ulaşım İşleri Yüksek Komitesine bağlı yürütme komitesi, hacıları taşıyan ulaşım şirketlerini denetleyip, kontrol ve takip eder ve ulaşım işleri ile ilgili bütün problemleri inceler.

6. İlgili kuruluşlardan oluşan komisyon aracılığıyla hacıların kalacakları evleri kontrol edip yerleşmeden evvel bu evlerin gerekli sağlık koşullarını taşıyıp taşımadığını denetler. Aynı şekilde, Meşâir'de kurulan çadırların da denetimini sağlar.

7. Mekke ve Medine'de karayolu hac vasıtalarının parkettiği istasyonlar, daha fazla araç alabilmesini teminen geliştirmek ve bu istasyonları hacıların ihtiyaç duyduğu hizmet üniteleriyle teçhiz etmek.

8. Maddi ilgi yanında manevi aydınlatmanın önemini takdir eden Bakanlık Hac'da İrşad Komitesi'nin koordine ve işbirliği ile hacıları aydınlatmak.

9. Hacılardan gelen şikayetleri görüşüp değerlendirmek. Özellikle mutavvıflarla olan ilişkiler konusundaki şikayetlerine ayrı bir önem atfedilmektedir. Bu konuda, Bakanlığın izlediği prensip, "Hacı daima haklıdır" ilkesidir.

10. Bakanlık Meşâir'in girişinde bir acil servis ünitesi kurmuştur. Büyük miktarda yeni çadırlarla donatılan bu servis ünitesi, en kısa zamanda büyük araçlarla çadırlar bölgesine ulaşabilmektedir.

11. Hacıların uçak ya da gemi rezervasyonuna göre gruplandırılmasının sağlanması.

12. Bakanlıkla hac heyetleri arasındaki ilişkilerin tanzimi ve bu heyetlerin hac mevsiminde ülkelerinin hacılarına karşı görevlerinin net biçimde açıklığa kavuşturulması amacıyla Bakanlıkla bu heyetler arasında hacıların düzenlemeleri ile ilgili yapılacak görüşmelerin tarihini belirlemek için heyetlerindeki şahısların isimlerinin önceden bildirilmesi bir teamül haline gelmiştir. Ayrıca, her hac heyetinin Mekke, Meşâir ve Medine'de bir merkezlerinin bulunması da önem arz etmektedir.

4- Özel Mutavvıflık Müesseselerinin Hac Mevsimindeki Faaliyetleri:

Allah'ın misafirlerine hizmet alanında çeşitli kuruluşların verdiği hizmetler çerçevesinde Hac Bakanlığı, Mutavvıflık Mesleğini, geliştirip gayri nizami bireysellikten meslek erbabı kişilerin beceri ve ilmî yeteneklerine göre katılımı ile çoğulcu ve munta-

zam birer kuruluş haline getirmek üzere altı adet özel mutavvıflık müessesesi kurmuştur.

Bu müesseselerdeki çalışmalarını bir idare meclisi yürütmektedir. İdare meclisine, mutavvıflıklardan veya çocuklarından ilmî ehliyetleri olan üniversite hocaları ve sahasında bilgi ve becerisi olan kişiler seçilmektedir.

Mutavvıflık müesseseleri de hacılara hizmet alanında çeşitli merkezi komiteler oluşturmaktadır. Karşılama, iskan, irşad, idari ve mali işler, izleme ve kontrol komiteleri gibi. Ayrıca, hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili saha grupları oluşturmaktadır. Bütün bunlar, belli esaslar talimat ve laihalar çerçevesinde yürütülmekte olup, bu düzenlemelerin deneme süresi içinde bunlarda birçok değişiklikler yapılmıştır.

Bu müesseseler, modern araç gereçlerden istifade etmeye özen göstermektedir. Yönetimde yardımcı personel istihdam etmek gibi. Bu itibarla, sözkonusu müesseselerin bir çoğunda uzman kişilerin yönetiminde bilgisayar kullanılmaktadır.

Müessese sistemi, hac heyetleri ile diğer ilgili kuruluşlar arasında işbirliği imkanını artırmıştır. Bu işlerin bireysel düzeyde yürütüldüğü günlerde böyle bir işbirliği imkanı oldukça zordu. Oysa bu sistem sayesinde herkes, görev ve sorumluluklarını rahatlıkla yerine getirebilmektedir. Esasen Bakanlığın tüm ilgili kuruluşlar ve hac heyetleri arasında önceden gerekli olan işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasına atfettiği önem, böyle bir işbirliğini amaçlamaktadır.

Bu suretle, bir yandan müesseseler arasında, öte yandan aynı müessesedeki hizmet grupları arasında hizmet yarışının en güzel örnekleri verilmekte ve hacının kayıp olması sorunu ortadan kalkmaktadır. Özellikle mübarek Meşâir'de, hizmetlerin bireysel düzeyde yürütüldüğü günlerde, hacılar ve hac sektöründeki ilgililer için bin bir sıkıntı yaratan kayıp olma olayları, müesseselerin Arafat'ta kayıp ve irşad merkezleri açması ile büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu merkezlerde, sağlık heyetleri ve sağlık bakanlığı işbirliği ile verilen hizmetlerin de bunda büyük rolü vardır.

Bu müesseselerdeki kontrol komiteleri tarafından yapılan denetimler sayesinde dışardan gelip yollara yatanların problemi de çözümlenmiş durumdadır. Ancak, Suudi Arabistan'da akrabaları bulunan veya fakir olan bazı muayyen uyruklu hacıların hala bu kötü görüntüyü sergiledikleri görülmektedir. Müesseseler bunların bir kısmını ücretsiz olarak barındırmaktadır. Bunlar, için diğer hacılara verildiği gibi hizmet sunulması için ilgili ülkelerin hac heyetleriyle koordinasyon sağlanmasına çalışılmaktadır.

Müessesenin sarfettiği bu gayret sayesinde hacıların şikayetleri büyük ölçüde azalmıştır. Bir yandan müesseselerin kontrol ve izleme komiteleri, öte yandan Hac Bakanlığının kontrol ve izleme komitelerinin çalışmaları bunda etkili olurken, anında değerlendirilen şikayetler sebebiyle derhal cezalandırılmaları da başka bir etkidir.

Özel Müesseselerin kurulması tedrici biçimde gerçekleştirilmiştir. H. 1403 yılında kurulmaya başlanan bu müesseseler, H.1405 yılında kuruluşları tamamlanmıştır. Tarih itibarıyla bunların kuruluşu aşağıdaki şekilde olmuştur:

- H. 18.11.1402 de ilk defa Türk Hacıları, Avrupa ve Amerika ve Avustralya Müslümanları Müessesesi kurulmuştur.

- H. 14.9.1402 tarihinde İran Hacıları Müessesesi kurulmuştur.

- H. 15.9.1402 tarihinde Güney ve Doğu Asya Hacıları müessesesi kurulmuştur.
- H. 3.5.1404 tarihinde Arap Olmayan Afrika Hacıları Müessesesi kurulmuştur.
- H. 3.5.1404 tarihinde Güney ve Doğu Asya Hacıları Müessesesi kurulmuştur.
- H. 5.8.1405 tarihinde Arap Ülkeleri Hacıları Müessesesi kurulmuştur.
- H. 5.8.1405 tarihinde Medine Deliller Müessesesi kurulmuştur.
- H. 21.9.1403 tarihinde Zemzemciler Müessesesi kurulmuştur.
- Cidde'deki Birleşik Vekiller Bürosu ise H. 7.8.1395 tarihinde kurulmuştur.

Ayrıca, Mutavvıf Müessesesi başkanları, Medine Deliller Müessesesi başkanı, Vekiller bürosu başkanı ve Zemzemciler Müessesesi başkanından oluşan bir koordinasyon kurulu oluşturulmuştur. Bunlarla aralarındaki müşterek hizmetleri koordine edebilmek amaçlanmıştır.

Mutavvıflık Müesseseleri Aşağıdaki Görevleri Yerine Getirir:

a) Mekke girişindeki karşılama noktasında Cidde veya Medine'den gelecek hacıları karşılayıp kalacakları yerlere götürmek, kendilerine ikramda bulunmak, gerekli bilgileri vermek, yatma yerlerini temin etmede yardımlarına koşmak, seçecekleri evlerin kiralanmasına imkan sağlamak ve daha sonra eşyaları ile birlikte arabalarından kendilerini alıp kalacakları yerlere götürüp yerleştirmek.

b) Hacıların Mekke'de ikamet ettikleri süre içerisinde rahat etmelerini sağlayacak gözetimde bulunmak, meskenlerinin temizliğini sağlamak ve kendilerine tavaf yaptırmak ve hizmetlerinde bulunmak üzere yeterli sayıda eleman görevlendirmek.

c) Hacıların ibadetlerini eksiksiz yerine getirmelerini sağlamak üzere tavaf, say ve hacın diğer menasikinde rehberlik edecek personel görevlendirmek vesair dini görevlerde hacılara yardımcı olmak.

d) Hacıların uygun zamanda Arafat'a çıkmalarını, Müzdelife, Mina ve Mekke'ye dönmelerini temin için tahsis edilen vasıtaları hazırlamak, Mina ve Arafat'ta konaklamaları için hazırlanan çadırlara götürmek ve Mekke'ye intikallerinde evlerine götürmek.

e) Sürekli olarak hacıların durumları ile ilgilenip resmî makamlar nezdindeki işlemlerini bitirmede kendilerine yardımcı olmak.

f) Hacılardan hastalananları en yakın sağlık merkezine haber vererek tedavi edilmelerini sağlamak.

g) Peygamber Efendimizi selâmlama ve ziyaret şerefiyle müşerref olmak maksadıyla Medine'ye gidecek hacılarınla ilgilenip gerekli ihtimamı göstermek. Bu arada Medine-i Münevverede Deliller Müessesesi kendilerini karşılayıp iskan yerlerine nakletmek, eşyalarının taşınmasında işlerinin kolaylaştırılması ve Medine'de ikamet ettikleri evler içerisinde rahatlarını sağlamak üzere görevliler tayin eder. Ayrıca Mescid-i Nebaviyi ziyaretleri sırasında kendilerine refakat edecek elemanlar bulundurur.

BİRLEŞİK VEKİLLER BÜROSU:

Cidde şehri, Mekke'ye geliş yolunda önemli bir deniz ve hava giriş noktası sayılır. Bu sebeple hacılar Mekke'ye gelmeden önce karşılanmalarında önemli bir hizmet ve organizasyon ortamına kavuşturulmuştur. Hacılara en önemli hizmet verme gayretinde olan Hac Bakanlığı, hacıların Cidde'ye varışından itibaren ilgili kuruluşlardan yardım görebilmesi için üzerine düşen görevi yerine getirmek üzere Birleşik Vekiller daha önce 140 kadar büro halinde ayrı ayrı çalışmak yerine kendilerini yalnız Cidde'de değil Suudi Arabistan'a giriş yapılan kara, deniz ve hava giriş noktalarında da fonksiyonlarını yerine getirebilecek şekilde tek çatı altında toplanmıştır. Sözkonusu Birleşik Vekiller Bürosu hacıları karşılayıp kalacakları yerlere sevk etmek ve hacıların Suudi Arabistan'a giriş yapılan kara, deniz ve hava giriş noktalarında rahatlarını sağlamaya yönelik çalışmaların sağlanmasına nezaret etmektedir. Ayrıca, anılan büro, hacıların Mekke ve Medine'ye sevklerinde vasıtaları temin etmede ve seyahatleri için gerekli kolaylığı sağlamada gayret göstermektedir.

Vekiller Bürosu yurda gelen hacıların isimlerini eksiksiz olarak Mekke'deki Muttavvıfık müesseseleri ile Medine'deki Deliller Müessesesine bildirmektedir.

Birleşik Vekiller Bürosunun gerçekleştirdiği faaliyetlerden biri de gelen hacıları kaydedip müesseselerine bildirmek ve çıkışlarında aynı şekilde kayıtlarını yapmak üzere bir bilgisayar merkezi kurmuştur.

Bakanlık bu müesseselerin çalışmalarını düzenleyici bir takım idari, mali ve saha hizmetleri ile ilgili bir çok talimatlar çıkarmıştır. Bu talimatlarla meydana gelebilecek sorunlar çözüme kavuşturulmakta ve bu müesseselerdeki çalışmaları kolaylaştıran engellerin giderilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca bu talimatlarla, müessese idare meclislerine bağlı olarak ve bu idare meclislerinin faaliyet alanlarına göre programlarını gerçekleştirmek üzere ayrı ayrı komiteler oluşturulmuştur.

Bunlar; Arafat ve Mina İskan Merkezi Komitesi, Merkezi Karşılama Komitesi, Merkezi Dinî İrşad Komitesi Merkezi, Genel İlişkiler ve İrşad Komitesi ve Merkezi Mali ve İdari İşler Komitesidir.

BİRLEŞİK ZEMZEMCİLER BÜROSU

Hac mevsiminde hizmet veren çeşitli kuruluşların hizmet ifasında üstlendikleri büyük sorumluluklar meyanında Mekke'deki Birleşik Zemzemciler Bürosu da, hacıların Mekke ve Medine'de buldukları süre zarfında kendilerine zemzem ikram edilmesi için bir plan hazırlamıştır. Bu hizmeti yerine getiren eleman sayısı 500 kişiyi bulmaktadır. Sözkonusu büro, iletişim kolaylığı için operasyon merkezine bağlı bir telsiz sistemi kurmuştur. Ayrıca, adı geçen büro, hac mevsimi sırasında Mekke içinde milyonlarca litre zemzem suyunu hacılara dağıttığı gibi, Medine'de de zemzem suyunu hacılara dağıtmaktadır. Ayrıca, vakfe sırasında hacılara dağıtılmak üzere Arafat sabahı 80 tankerlik soğuk zemzem suyu taşıtmaktadır. Hacı karşılama ve dağıtım merkezlerinde de hacıları karşılarken veya uğurlarken zemzem ikram etmek üzere büyük hacimde 14 adet su deposu bulundurmaktadır. Hacılara ülkelerine dönüşte de birer kab su tevzi edilmektedir.

5- HACILARIN TAŞINMASI:

Hacılar için tüm imkanların seferber edilmesi yolundaki Hadimü'l-Haremeyn'in emirleri açıktır.

Bu noktadan hareketle, araba sendikası Mekke, Medine ve Meşâirde tüm hazırlıklarını tamamlamış, hacı ve hac işlerine özel ilgi göstermeyi kendine amaç edinmiştir. Bu alandaki tüm çalışmalarını ilgi ile izleyen Hac Bakanlığı, her hac mevsiminden sonra tüm ilgili kuruluşların ilgisini çekmekte, bu arada ulaşım sektörünün de hacıların eksiksiz olarak ibadetlerini ifa etmelerini temin etmek ve Mekke, Medine ve Meşâir arasında ulaşımını kolaylıkla sağlamak için gerekli plan ve programlarını gözden geçirmekte ve bu plan ve programların Hadimü'l-Haremeyn Hükümeti'nin temin ettiği imkanlar çerçevesinde mümkün olan başarı ile sonuçlanabilmesi için araba sendikasının çalışmalarını itina ile takip etmektedir.

Araba sendikası, hac mevsiminde hacılara daha iyi hizmet sunmak amacıyla daha konforlu, buzdolaplı ve teknolojinin en son ürünü olan araçlarla ulaşımı sağlamak suretiyle hazırlıklarını mükemmel hale getirmeye çalışmaktadır. Ayrıca hacıların yolculuk sırasında namaz kılmak için abdest almada kullanacakları suyu temin etmek amacı ile her arabada ilave su depoları bulundurmaktadır.

Hacıların Meşâir, Mekke ve Medine arasındaki ulaşımını, hacılara sunulan temel hizmetler cümlesinden olduğu için kesinlikle ihmale gelmez. Zira, hacıların ulaşımı farzın edasıyla yakın ilişkisi bulunmaktadır. Hac farızası belli zaman ve mekan koşulu ile sınırlıdır. Öne alınması veya geriye çekilmesi sözkonusu değildir.

Bu itibarla, hacıları Mina ve Arafata çıkarmada uzman bir komite oluşturularak, işin başarısı için sözkonusu komite, bir yandan mutavvıflık kuruluşları öte yandan hac heyetleri ile koordine sağlamaktadır.

Ayrıca, araba sendikasının yönetimi iyi yetişmiş elemanlarla takviye edilerek, neticede araba filosunun gerek kemmiyet ve keyfiyet gerekse işleyiş ve bakım itibarıyla bugünkü seviyeye ulaşılmıştır.

Hacı taşıyan araba filolarının H.1404 yılı ve daha önceki yıllardaki durumu ile daha sonraki yıllardan günümüze gelinceye kadar ki seviyeyi mukayese edecek olursak, aralarındaki farkın büyüklüğünü çok net biçimde görürüz. Sayı itibarı ile kaydedilen artış % 150 dir. Ayrıca bu arabalar, yalnız hacıların taşınması için kullanılmakta olup, başka hiç bir işte çalıştırılmamaktadır. Araba sendikası, hacıları en iyi şekilde taşımak için mümkün olan her türlü imkanı kullanmaktan geri kalmaz. Bu maksatla, bilgisayar sistemlerini kullanmakta, Mekke'deki genel merkezin Cidde havaalanı ve Medine ile direkt irtibatını sağlamak ve hacı taşıyan şirketlerin arabalarında meydana gelebilecek herhangi bir arızayı tesbit etmek üzere gelişmiş telsiz sistemi kurmuştur.

Araba sendikası, hacıların rahatı ve selâmetine atfettiği önemden dolayı, hacı taşıyan arabaların geçiş yaptığı Mekke, Medine, Cidde ve Meşâir yolları üzerinde teknik eleman, sabit ve seyyar atölyeler ve bir miktar yedek arabalarla takviye edilen kurtarma ve denetleme merkezleri kurulmuştur. Yollar üzerinde, bulundurulmuş bu merkezlerin (noktaların) sayısı 19'a ulaşmıştır. Bozulan arabaların yerine devreye sokulmak üzere sürekli olarak bu noktalarda bekletilen araba sayısı 220'dir.

6- CAMİLER, MİKAT VE MEŞÂİR CAMİLERİ PROJESİ

Hadimü'l-Haremeyn'in ülke içinde ve dışında Allah'ın evlerine ilgi gösterilmesine ilişkin emirleri doğrultusunda; Suudi Arabistan, Mikat ve Meşâir Camilerine özellikle de Arafattaki Peygamber Efendimizin konakladığı Nemire camisine büyük ilgi göstermiştir. Bu caminin genişletilmesine duyulan ihtiyaç üzerine Hadimü'l-Haremeyn, bu caminin büyük ölçüde genişletilmesini emretmiştir. Sözkonusu cami alanı 120 bin metrekareye ulaşmıştır. Şu andaki durumu ile cami 350 bin musalliyi içine almaktadır. Caminin her biri 60 metre yüksekliğinde 3 kubbesi ve 64 girişli 10 ana kapısı vardır. Merkezi soğutmalı, dış yayın için bir radyo yayın odası bir de televizyon yayın odası vardır. Meşâirdeki tüm yayınlar, bütün İslâm dünyasına ulaştırılacak şekilde uydularla irtibatlıdır.

Bu projeye gösterilen ilgi Suudi Arabistan'ın, Allah'ın lütfettiği güç ve mali imkânlarını kutsal amaçla camiler ve esas davası olan İslâmın yeryüzüne yayılması ve güçlenmesi uğruna nasıl kullanıldığını göstermektedir.

Ayrıca, Mina'daki el-Hif camisinde de büyük ilâveler yapılmış ve alanı binlerce hacıyı içine alacak şekilde 34 bin metrekareye çıkarılmıştır.

Mekke-i Mükerrerede, Hadimü'l-Haremeyn Kral Fahd Bin Abdulaziz'in emirleri ve özel nafakası ile Tenim'deki Hz. Aişe Camisinin genişletilmesi yinelenmiş ve cami müstemilatı ile birlikte 84.000 metre alan üzerinde inşa edilmiştir. Cami, büyük sayıda musalliyi içine alacak şekilde en kaliteli sergi ile döşenmiştir.

Hadimü'l-Haremeyn hükümetinin, hüccaca hizmet ve onlara imkân sağlamaya verdiği önemden hareketle, Mekke camilerine ayrı ilgi gösterilmiştir. Meselâ, Taif yolu üzerinde Vadi Mahrımı'de yolun üst kısmında bulunan Mikat Camisi modern yöntemlerle ve modern İslâmî özelliklere göre inşası sağlanmış ve servis hizmetleri ihtiva eden müstemilatı ile hizmete sokulmuştur. Cami, iki kattan oluşmaktadır. Erkekler için olan zemin katı, 1600 kişiyi içine alacak şekilde 1200 metrekaredir. Bayanlar için olan üst kat ise, 500 bayanı içine almaktadır. Bu suretle, kara yolu ile hacca gelenlerin sıcağa maruz kalmadan burada ihrama girmeleri mümkün olmaktadır.

Mekke, Meşâir, Cidde ve Suudi Arabistan'ın her yerinde olduğu gibi Medine'de de, önemine yaraşır biçimde Kuba camisinin genişletilmesi sağlanmıştır. Kuba camisinin hali hazırdaki alanı yaklaşık 4500 metrekaredir. 8.000 musalliyi içine almaktadır. Kuba camisinin inşaatında, eski İslâmî mimariye uyulmuştur.

Büyük Seyl'deki Mikat camisinin inşaatı ise, 190 bin metrekare üzerinde kurulmuştur. 7.000 musalliyi içine alacak kapasitededir. Cami, Merkez bina ile erkek ve bayanlar için yeteri kadar tuvalet ve abdest alma yerinden meydana gelmektedir. Cami, imamı ve müezzini için mesken ile büro binası, araba park yeri ve bahçeleri ihtiva etmektedir. Cami, ülkemizin bir medeniyet eseri niteliğindedir.

Ayrıca, kıbleteyn camisinin, doğu bölgesindeki arazinin ilavesiyle İslâmî tarzda yeniden inşası sağlanmıştır. Buna ilâve olarak, Medine'de Abar-ı Ali bölgesinde Zî'l-Hülayfa Mikat camisinin de genişletilme projesi gerçekleştirilmiştir.

7- KRAL FAHD'İN KUR'AN-I KERİMİ BASIM KOMPLEKSİ

Suudi Arabistan, İslâm dünyasındaki önder konumunun idraki içinde. İslâm tarihi ile sıkı irtibatını dikkate alarak ve Hadimü'l-Haremeyn'in müslümanların düsturu ve ebedi Kitabı Kur'an-ı Kerim'i hatasız olarak okunmasının teminine verdiği önemden dolayı Kur'an-ı Kerimin baskısı için böyle bir kompleksin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kral Hazretleri, bu kompleksin, Kur'an-ı Kerime ve sünnet-i Nebeviyeye hizmette bir boşluğu dolduracak seviyede bu hale gelinceye kadar sürekli ilgi ve desteğini vermiştir.

Kur'an-ı Kerim kompleksinin beklentilere cevap veren bu büyüklükteki kapasitesi ile beynelmilel ölçülere göre büyük bir üretim gerçekleştirmektedir. Her müslümana bir Medine Mushafı ulaştırılması amacı ile İslâm dünyasının bir çok yöresine Kur'an-ı Kerim gönderilmiştir.

H. 1405 tarihi itibariyle Kur'an-ı Kerim kompleksinde şimdiye kadar basımı gerçekleştirilen Mushaf sayısı 75 milyona varmıştır. Bunun 65 milyonu dünyanın muhtelif yerlerine tevzii yapılmıştır. Bu sayının 15 milyon nüshası asya kıtasında, 5 milyona yakın nüshası Afrika kıtasında, 8 milyon nüshası da hacılara dağıtılmıştır. Diğer nüshaları ise Suudi Arabistan dahilinde ve diğer kıtalarda dağıtılmıştır.

Kur'an-ı Kerimin mealinin tercemesine gelince, hali hazırda İngilizce, Fransızca, Çince, Hosaca, Türkçe ve Urduca dillerindeki tercemelerin basımına başlanmış ve bunlardan yaklaşık 1 milyon nüshanın dağıtımı yapılmıştır. Diğerlerinin tercemelerinin basımına da yavaş yavaş devam edilmektedir. Bakanlığımız, Hadimü'l-Haremeyn'in emirleri uyarınca hac farızasını ifa edip ülkelerine dönen hacılara kutsal toprakların bir hatırası olarak bu kompleksin bastığı Kur'an-ı Kerimlerden 1 milyon nüshasını dağıtmaktadır.

Hadimü'l-Haremeyn'in Kur'an-ı Kerim basım kompleksi herkesin şهادetiyle İslâm camiasının bir dini aydınlatma meş'alesi ve önemli bir merkezi haline gelmiştir. Bu suretle yayını yapılan Kur'an-ı Kerimler bir çok ülkeye dağıtılmakta ve beraberinde buralara götürdüğü hidayetle kalpleri iman nuru ile onarmakta ve susamış gönülleri tatmin etmektedir.

8- KUTSAL KÂBE ÖRTÜSÜ

Çağlar boyunca kutsal Kâ'benin gördüğü saygı ve kutsamayı dünyanın başka hiçbir yeri görmemiştir. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki müslümanlar günde beş defa bu oldukları yerlerden buraya yönelmekte ve burayı hac veya umre maksadıyla görebilmek için yanıp tutuşmaktadırlar.

Bu konudaki yüce Kâ'benin müslümanların kalplerindeki yeri nedeniyle geçmiş zamanlardan beri Kral ve hükümdarlar onu kisveyle örtebilme ve haccedenlerine hizmet verme şerefine nail olabilmek için birbirleriyle yarışmışlardır.

İlk defa Suudi döneminde Kâbe örtüsünün deneyimli Suud işgücü tarafından Mekke'de kurulan bir fabrikada üretilmesi sağlanmıştır. Bu da rahmetli Kral Abdülaziz'in Beytullah'ın civarında bir kisve fabrikasının kurulması emri üzerine gerçekleştirilmiştir. Birbirini takip eden aşamalarda bu fabrikanın geliştirilip modernize

edilerek ülkenin bir şaheseri ve Haremeyne sunulmuş bir hizmeti haline gelmesi sağlanmıştır.

Bu aşamaların tarihi seyri aşağıda belirtilmiştir:

1. Rahmetli Kral Abdül Aziz'in emri üzerine ilk defa H. 1346 yılında Mekke-i Mükerreme'de Kâ'be için bir kisvenin üretilmesine başlanmıştır. Merhum Kral, bu projenin başarıya ulaştırılabilmesi için tüm Suudi Arabistan evlatlarından yetişmiş sanatkâr ve meslek erbabını biraraya getirilerek işbirliğinde bulunulmasını teşvik etmiştir. Bu fabrika Hicri 1350 yılına kadar devam etmiştir.

2. Hicri 1382 yılında bu fabrikanın yenilenmesinden sonra ikinci defa açılışı yapılmıştır. Hicri 1392 yılında ise kutsal Kâ'benin kisvesi için yeni bir fabrikanın açılması kararlaştırılmış ve bu fabrikanın ilk temel taşı Kral Fahd tarafından atılmış ve H. 1395 yılında da açılışı yapılmıştır.

3. Fabrika üç kısımdan oluşmaktadır. Önce kemer, el dokuması ve boyamayla başlamış daha sonra yeni üç kısım buna ilave edilmiştir. "*Bunlar mekanik iplik üretim bölümü, baskı ve tanıtım bölümü ile iç perdelik bölümüdür*" ve bu bölüm en modern örtü üreterek H. 1403 yılı safer ayında Kâ'benin iç kısmına giydirilmiştir.

4. Önemli insanî sanat değeri taşıyan eski el işlerini muhafaza etmek suretiyle fabrikanın tüm iplik, baskı ve boyama aletleri mekanik aletlerle değiştirilerek modernleştirilmiştir.

5. Halihazırda fabrika iki kisve üretmektedir. Kâbe elbisesi saf ipekten yapılmaktadır. Boyanması fabrikada gerçekleştirilmektedir. Bir örtü için 450 kg. ipek harcanmaktadır. Bu ipek dokunduktan sonra 658 metrekareyi bulan Kâ'benin örtüsünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda uzunluğu 14 metre, eni 95 cm'lik takım kumaşı oluşturmaktadır. Örtü üzerinde monte edilen "Kemer" kısmının toplam uzunluğu 47 metre olan 16 parçadan oluşmaktadır. Ayrıca, Kâ'benin köşelerine dört parça bağ, altlarına altı parça ve dört yanına da hediye kandel kıt'ası üretilmektedir. Kâ'be kapısının örtüsü altın ve gümüş tellerden oluşan Kur'an-ı Kerim ayetleri ile işlenmektedir.

6. Her hac mevsimi Kâbe örtüsü; Suudi Arabistan'daki İslâm misyonları başkanları ve hac heyetleri başkanlarının davet edildiği resmî bir törenle Kral veya naibi tarafından yıkanmaktadır. Ayrıca, ilgili bakan her yıl Zilhicce ayında Kâ'be örtüsünü Kâ'benin görevlilerine teslim etmektedir. Böylece Hadimü'l-Haremeyn yönetimindeki Suudi Arabistan hükümeti yeryüzündeki tüm Müslümanların iştiyak duydukları ve Allah tarafından şerefliendirilen mübarek Kâbe'yi ta'zimde Peygamber Efendimizin yolunu izlemek üzere hiçbir fedakârlıktan kaçınmamaktadır.

Hadimü'l-Haremeyn Hükümetinin gerçekleştirdiği hizmet ve projelerin tümünü burada serdetme imkânı yoktur. Biz sadece bunlardan bazı örneklerle değindik. Konuyu özetlemek gerekirse Suudi Arabistan gerçekten kutsal topraklar üzerinde İslâm Medeniyetinde yeni bir hamleye şahit olmaktadır. Bu parlak Suud döneminde misafirperver ülkemiz, Hadimü'l-Haremeynin Kur'an-ı Kerim basım kompleksi, binlerce İslâmî eserleri ihtiva eden kütüphaneleri ve her yerde inşa edilen eserleriyle yeni bir medeniyet gerçekleştirmektedir. İslâm mimarisi ve çağdaş hayatın her alanında gerçekleştirilen bu eserler sadece Müslüman Suudi insanı için değil, kalkınmasını da ve ebedî İslâm

mesajına bağlı kalmayı iltizam eden bu müslüman ülkeyi ziyarete gelen her müslüman için örnek bir iftihar vesilesi teşkil etmektedir.

Yüce Allah'dan müslüman ümmetimize hayır, nusret ve şeref vadeden çalışmalarda başarı ihsan etmesini niyaz ederim.